

Оригиналан научни рад

UDK 911.373(497.113 Бочар)
908(497.113 Бочар)
Original scientific work**Драган Ђ. Обрадовић****АНТРОПОГЕОГРАФСКА ИСПИТИВАЊА СЕВЕРНОБАНАТСКОГ СЕЛА
БОЧАРА ПО МОДЕЛУ ВОЈИСЛАВА С. РАДОВАНОВИЋА**

Извод: Бочар је старо сеоско насеље у северозападном Банату, 21 km југозападно од Кикинде и 25 km североисточно од општинског центра Новог Бечеја. У овом раду су обрађене, по моделу Војислава С. Радовановића, основне антропогеографске карактеристике Бочара, положај и тип насеља, постанак и прошлост, име и порекло становништва, привредне и културне прилике, као и изгледи за даљи развој насеља. Константно смањење броја становника, нарочито одлазак репродуктивно способног становништва, довело је до негативних демографских промена које су условиле гашење и слабење бројних функција села.

Кључне речи: Банат, Бочар, антропогеографске карактеристике, функционални развој.

Abstract: Bočar is an old village in the northwestern Banat, with distance of 21 km southwest of Kikinda and 25 km northeast from the municipality of Novi Bečej. In this paper we analyzed, according to model by Vojislav S. Radovanović, the basic anthropogeographically characteristics of Bočar, position and type of settlement, origin and history, the name and origin of the population, economic and cultural occasions, as well as prospects for further development of the village. The constant decrease of the population, especially emigration of reproductive-age population has led to the negative demographic changes that have caused the shutdown and the weakening of the many functions of the village.

Key words: Banat, Bočar, anthropogeographically characteristics, functional development.

Увод

Најдоследнији наследник Јована Цвијића на пољу антропогеографије, академик Војислав С. Радовановић одбранио је 1924. године у Београду докторску дисертацију под насловом „Тиквеш и Рајец – антропогеографска испитивања“. Како је сам навео „основе и правац у испитивањима пружили су ми радови Ј. Цвијића, којима је у току трију деценија формирана *српска антропогеографска школа*.“ (Радовановић, В.С. 1924). Посебну пажњу у својим вишегодишњим антропогеографским испитивањима новоослобођених српских крајева на Југу, знаменити географ Војислав С. Радовановић је обратио на развитак насеља, порекло становништва и миграције, као и на њихове привредне и културне прилике. Примењујући

овај стогодишњи антропогеографски модел, извршена су антропогеографска испитивања старог севернобанатског насеља Бочар, која су показала његову актуелност и научни значај Цвијићеве српске антропогеографске школе и научни допринос Војислава С. Радовановића као њеног најзначајнијег и најдоследнијег представника.

Положај и тип

Бочар је ратарско-сточарско сеоско насеље панонског типа изграђено на контакту лесне терасе (85 m) и алувијалне равни (76 m) Тисе на просечној надморској висини од 80 m. Налази се у северозападном Банату, 21 km југозападно од Кикинде и 25 km североисточно од општинског центра Новог Бечеја, на 45⁰ 46' 10" северне географске ширине и 20⁰ 16' 34" источне географске дужине. Најмање је од три сеоска насеља која припадају новобечејској општини у Средње-банатском округу и по површини атара (4.983 ha) и по броју становника (1.488). Атар Бочара, граничи се на југу и западу атаром Новог Милошева, на северу атаром села Иђош у кикиндској општини, на истоку и североистоку атаром градског насеља Кикинда, а на северозападу старо корито реке Тисе је граница према Бачкој и атару насеља Мол у општини Ада (Обрадовић, Д. Ђ. 2005).

Саобраћајна повезаност Бочара са већим местима у околини је задовољавајућа. Асфалтним путем (5 km) реко Новог Милошева, повезан је са државним путем I Б реда број 15 – државна граница са Мађарском (гранични прелаз Бачки Брег)–Сомбор–Врбас–Бечеј–Нови Бечеј–Ново Милошево–Кикинда–државна граница са Румунијом (гранични прелаз Наково), а преко Падеја (12 km) са државним путем I Б реда број 13 – Хоргош –Кањижа–Нови Кнежевац– Чока– Падеј–Кикинда–Зрењанин–Чента–Београд. Изградњом друмског моста преко Тисе код Аде, Бочар је директно повезан (14 km) са државним путем II А реда број 102 – Кањижа– Сента–Ада–Бечеј–Темерин–Нови Сад. Од 1897. године Бочар је повезан железничком пругом са Кикиндом и Темишваром на истоку, са Новим Бечејом, Зрењанином и Панчевом (Београдом) на југу и са Чоком, Новим Кнежевцем и Сегедином, односно Сентом (1915) и Суботицом на северу. До распада СФР Југославије редовно је саобраћао сезонски (летњи) међународни воз Букурешт–Темишвар–Кикинда–(Бочар)–Сента–Суботица–Винковци–Загреб–Ријека. Данас преко Бочара саобраћа шинобус два пута дневно на релацији Суботица–Сента–Чока–Кикинда и обрнуто.

Бочар је збијено панонско насеље банатског типа подигнуто на лесној тераси, које са севера, запада и југа опкољава алувијална равна реке Тисе. Спада у плански изграђена насеља неправилног петоугаоног облика чија дужина досеже 1000 m, а ширина 800 m. Може се поделити у два дела: мањи, северни део чије се улице пружају правцем исток-запад и већи

део, са правцем улица северозапад-југоисток (Букуров, Б. 1971). Све улице су широке, праве, међусобно паралелне и секу се под правим углом. Између асфалтираних коловоза и бетонираних тротоара налазе се дрвореди, пространи травњаци, украсно шибље и цвећњаци. Куће су ушорене и збијене једна поред друге, а све имају пространа економска дворишта и баште које сељани најчешће користе за производњу поврћа и воћа за сопствене потребе. Код старих кућа у продужетку стамбеног простора, изграђене су стаје за стоку и објекти за смештај пољопривредних производа, а код новоизграђених кућа део зграде одвојен је од осталих пратећих објеката. Бочар је подељен на пет просторно-физичких целина: Тратину (најстарија), Подбару, Вашариште-Пескару, Јамурине и Дудару. У центру села је трг неправилног облика на који се стиче више улица, а којим доминирају Нови каштел- господска кућа (Слика 1), који је изградио барон Иван Бајић (1903), два парка и стари дворца „Хертеленди“. Ту су лоциране зграде месне заједнице, месне канцеларије и пошта, као и две цркве: православна (1814) Св. архангела Гаврила и римокатоличка подигнута 1842. године. У центру су и осморазредна основна школа "Доситеј Обрадовић", дечји вртић, библиотека, амбуланта, апотека, продавнице, пијаца, омладински и ловачки дом (Обрадовић, Д. Ђ. 2005).

Постанак и развитак

Бочар је веома старо насеље формирано у окружењу са траговима старије насељености (мање источноготско гробље из 5. века и гепидска некропола на локалитету Песак). Први пут се помиње 1211. године у једном писаном документу – дипломи Чанадске жупаније о додели земљишта војницима у којој се, истовремено, као први власник слободног поседа, помиње неки *Бочард*, војник Чанадске жупаније, који је добио село у посед за своје војничке заслуге (Vogovskey, S. 1911). О имену села Бочар постоји више верзија, а право објашњење још није дато. По тумачењу мађарске историографије „име његово потиче из старонемачког презимена *Бургхарт*“ (Vogovskey, S. 1911), а у Прилозима и грађи за познавање насеља и насељавања Војводине (Матица српска, 1964), се тврди да је име села настало по презимену чанадске фамилије *Бочард*. Међутим, најновија истраживања доказују да топоним Бочар има словенске етимолошке корене, иако је име сачувано у деформисаном облику. У основи имена села је занимање најстаријих становника – израда бачви, каца и др. Старословенски израз „Бјачи“ – бачва, временом је претворено у облик Бјачари и у крајњем у Бочар. Од свог настанка до данас село није мењало своје име и оно се прилагођавало изговору тренутно владајуће администрације народа који су у њему живели (мађарски *Vocsar*, немачки *Votschar* и српски Бочар).

Од 1238. године када мађарски краљ Бела IV изузима Бочар од војне јурисдикције, село у свом даљем развоју мења бројне власнике. Прво 1337. године постаје власништво мађарске фамилије *Телегди*, а 1360. године најмоћније племићке породице *Бочари* која на поседу подиже и племићки замак. Од 1561. године поседник Бочара постаје један од првака срба у Банату *Димитрије Овчаревић*, заповедник града Ђуле. После његове погибије од Турака 1566. године село је опустошено и до краја турске владавине (1718), било је пустара (Бајић, М. И. 1983). Средином 18. века, тачније 1753. године у историјским документима Бочар се помиње као мање српско насеље, које је имало православну цркву од печене цигле (1758), док су околна мања места имала цркве од бусена или черпића. Међутим, 1803. године село постаје власништво немачке породице *Хертеленди*, која од 1821. године насељава Немце из Жомбоља и Великог Бечкерека (Зрењанина) и за њих подиже прву римокатоличку цркву (1842). Осим дворца Телегдијевих из 14. века који је откупио и обновио, спахија Хертеленди Јожеф 1820. године подиже још један дворца (каштел) у Бочару (Ердељановић, Ј. 1992).

У другој половини 19. века Хертелендијеве поседе и дворце откупљују две богате породице, српска племићка породица *Бајић* (средином 19. века) и мађарска породица *Бајер* (1890). Породица Бајић на свом поседу подиже парни млин, што је било од посебног значаја за становнике села и околних салаша. Крајем 19. века Бочар добија железничку пругу (1897) и станицу ((Слика 2), почиње да ради основна школа (1902), и од тада почиње бржи развој насеља.

Почетком 20. века Бочар добија касину, читаоницу, пошту (Слика 3) и Нови каштел- господску кућу (1903), а развија се спортски лов и организују се трке расних коња. Надалеко су били познати ловови које је приређивао барон Бајић за своје бројне госте из Беча, Будима и Пеште, Темишвара, Сегедина, Новог Сада, Великог Бечкерека и оближње Велике Кикинде. Тај период, на прелазу из 19. у 20. век, води се као време када је основано прво ловачко друштво у Бочару, мада је ловачко друштво које и данас постоји званично основано 1952. године.

Распадом Аустроугарске монархије 1918. године Бочар, као и остала насеља у Војводини, припада Краљевини Србији, односно новоствореној држави - Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, касније названој Краљевина Југославија. Међу првим удружењима и друштвима у Бочару Срби су основали 1921. године „Соколско друштво“, Немци су 1924. године формирали фудбалски клуб БСК (Бочарски спортски клуб), а 1934. године су заједнички основали Добровољно ватрогасно друштво.

Двадесетих година 20. века у Бочару је формирано културно друштво Немаца под називом Културбунд. Оно је окупљало скоро целокупно становништво немачке националности (око 960 лица), које је тада било најбројнији живаљ у селу. Почетком Другог светског рата Културбунд се ста-

вио на располагање немачким окупационим властима, због чега је скоро целокупан немачки живаљ напустио Бочар пре његовог ослобођења, 4. Октобра 1944. године, иселивши се у Аустрију и Немачку. На њихово место су, почетком 1946. године, досељени српски колонисти из Босанске Крајине, највише из среза Босанска Крупа. Доласком Срба Крајишника Бочар доживљава просперитет и знаци напретка су свуда присутни. Село добија струју 1952/53, водовод 1968 и гасовод 1988. године. Све улице су асфалтиране и тротоари бетонирани, а Бочар је асфалтним путем повезан и са суседним местима Ново Милошево (1975) и Падеј (1989). Распадом бивше СФРЈ почетком деведесетих година прошлог века село је осиромашило, привреда пропала, нема нових инвестиција, а једино пољопривреда обезбеђује минимум за живот становништва и просту репродукцију (Дробац, М. М. *et al.* 1998).

Порекло становништва и миграције

Богатство археолошких налазишта указује на закључак да је простор данашњег насеља Бочар био насељаван у давној прошлости и да су се, на њему „сударале“ разне културе, како са ужег пасивног планинског окружења, тако и са ширих евроазијских простора. Историјски настанак Бочара датира из 1211. године, од када постоје и писани трагови. Крајем 14. века забележена су прва досељавања Срба са Балканског полуострва, која су се наставила и током следећег столећа све до половине 16. века, када су Турци опустошили село и претворили га у пустару. Последице турске окупације било је безмало двестогодишње губљење континуитета постојања насеља Бочар, јер се по одласку Турака као поново насељено место помиње тек 1753. године, као мање српско село са 191 кућом (Ћурчић, С. 2004). Две деценије касније, 1787. године извршен је први, од следећих пет, незваничних пописа становника на територији данашње Војводине у којем је пописано 1.022 становника у насељу Бочар (Табела 1).

Табела 1. – Кретање броја становника Бочара на незваничним пописима 1787-1857.

Незванични пописи	1787.	1828.	1836.	1850.	1857.
Број становника	1.022	1.723	2.078	2.606	2.911
Базни индекс	-	168,6	203,3	255,0	284,8
Ланчани индекс	-	168,6	120,6	125,4	111,7

Извор: Borovsky, S.: *Torontal Varmegye*, Budapest, 1911.

Према незваничним пописима становништва, најмањи број становника у Бочару је забележен на првом (1787), 1.022, а највише на последњем незваничном попису (1857), 2.911 становника. Највеће повећање броја становника Бочара забележено је између 1787. и 1828. када је ланчани индекс износио 168,6 (Табела 1).

Табела 2. – Кретање броја становника Бочара на неким званичним пописима 1869-2011.

Пописне године	1869.	1890.	1910.	1931.	1948.	1971.	1991.	2011.
Број становника	2.827	2.839	2.575	2.384	2.848	2.328	2.007	1.488
Базни индекс	-	100,4	91,1	84,3	100,7	82,3	71,0	52,6
Ланчани индекс	-	100,4	90,7	92,6	119,5	81,7	86,2	74,1

Извор: Документациони материјал Савезног завода за статистику, Београд.

После Другог светског рата из Бочара се иселило близу 280 немачких, а 1946. године у ово место се досељава 230 породица из Босанске Крајине, највише из околине. Број становника никада није прелазео 3.000. Према првом званичном попису 1869. у Бочару је живело 2.827 житеља, највише их је било по попису из 1948. године, 2.848 становника (Табела 2).

Табела 3. - Промене броја становника и домаћинства у Бочару од 1948-2011.

Пописне године	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Број становника	2.848	2.735	2.620	2.328	2.095	2.007	1.895	1.488
Бр. домаћинства	673	675	730	701	702	692	634	584

Извор: Књиге пописа становништва, домаћинства и станова 1948 - 2011. године. Београд: РЗС

По демографској типологији, тј. по броју становника у селима, Бочар (1.488 житеља према последњем попису 2011), сврставамо у село средње величине, мада је од последње српске колонизације и пописа 1948. до пописа 1991. године било у групи великих села Србије. Ако посматрамо послератни број становника и број домаћинства у селу (Табела 3), можемо видети да се број Бочараца константно смањивао од првог пописа 1948. године, до последњег пописа 2011. године када је забележен најмањи број становника (1.488). Број домаћинства се повећавао до 1961. године када достиже максимум (730), а од тада па све до последњег пописа 2011. године бележи се стални пад броја домаћинства (584).

Бочар је етнички хетерогено насеље. Већинско становништво чине Срби, којих је по попису 2002. године било 1.521 (80,3 %), а после њих најзаступљенији су били Мађари 215 (11,3 %). Од осталих (8,4 %) су појединачно најзаступљенији Југословени 62 (3,3 %), од укупног броја сеоског становништва (Табела 4).

Од колонизације 1821. године (Јанкулов, Б. 1961), па до краја Другог светског рата, Немци су већинско становништво у Бочару. Највећи део ове популације није дочекао ослободиоце 4. октобра 1944. године због петоклонашке сарадње са окупатором побегавши у Аустрију и Немачку. Остало је мало Немаца (44), мајстора и оних за које је утврђено да нису били учесници нити сарадници немачких војних формација у тек завршеном

рату. Напуштена и потом конфискована земља бочарских Немаца била је основа за насељавање бораца Народно-ослободилачке војске Југославије и њихових породица из ратом опустошених пасивних, претежно планинских крајева новоослобођене домовине (Гаћеша, Н. 1984).

Табела 4. – Етничка структура становника Бочара према пописима у периоду 1900-2002.

Попис	Укупно	Срби	%	Мађари	%	Немци	%	Остали	%
1900.	2.729	750	27,5	370	13,5	1.596	58,5	13	0,5
1910.	2.576	772	30,0	437	17,0	1.325	51,4	42	1,6
1921.	2.563	742	28,9	532	20,8	1.269	49,5	20	0,8
1931.	2.384	871	36,5	462	19,4	991	41,6	60	2,5
1948.	2.848	2.143	75,3	609	21,4	44	1,5	52	1,8
1953.	2.735	2.061	75,4	605	22,1	-	-	69	2,5
1961.	2.620	2.055	78,4	527	20,1	-	-	38	1,5
1971.	2.328	1.745	75,0	463	19,9	-	-	120	5,1
1981.	2.095	1.568	74,8	370	17,7	-	-	157	7,5
1991.	2.007	1.502	74,8	273	13,6	-	-	232	11,6
2002.	1.895	1.521	80,3	215	11,3	-	-	159	8,4

Извор: Документациони материјал Савезног завода за статистику, Београд.

Највише досељених фамилија колонизацијом је дошло „возом без возног реда“ 6. јануара 1946. године, из села која припадају срезу Босанска Крупа у Босанској Крајини (Дробац, М. М. *et al.* 1998):

Ајдуковићи – 1 кућа, 10 чланова.; - *Маленчићи* – 1 к., 6 чл.; - Ивањска.
 Доња Суваја. *Малеши* – 1 к., 10 чл.; - Залин.
Адамовићи – 7 к., 45 чл.; – Бањани, *Мандићи* – 5 к., 28 чл.; - Доња Суваја,
 Велика Јасеница, Војевац, Залин и *Мандиши* – 1 к., 2 чл.; - Пишталине.
 Пученик. *Медићи* – 3 к., 20 чл.; - Баштра, Добро
Бајићи – 2 к., 12 чл.; - Горња Суваја. Село и Залин.
Балабани – 1 к., 7 чл.; - Мали Радић. *Мијићи* – 2 к., 20 чл.; - Подгомила-
 Бањци – 1 к., 10 чл.; - Горња Суваја. Ћојлук.
Басарићи – 1 к., 8 чл.; - Врањска. *Милашиновићи* – 1 к., 7 чл.; - Пученик.
Батак – 1 к., 7 чл.; - Гудавац. *Милошевићи* – 2 к., 12 чл.; - Горња Суваја.
Бероње – 3 к., 20 чл.; - Главица, Мали *Миљуши* – 3 к., 18 чл.; - Бенаковац и
 Радић и Подвран. Пученик.
Беслаћи – 1 к., 3 чл.; - Врањска. *Митрашиновићи* – 1 к., 10 чл.; - Перна.
Бијелићи – 1 к., 6 чл.; - Главица. *Недимиовићи* – 1 к., 3 чл.; - Јасеница.
Борићи – 1 к., 6 чл.; - Баштра. *Ољаче* – 1 к., 4 чл.; - Ивањска.
Будимири – 1 к., 11 чл.; - Језерско. *Остојићи* – 3 к., 14 чл.; - Горња Суваја и
Бурсаћи – 2 к., 11 чл.; - Горњи Бушевић. Гудавац.
Вајагићи – 1 к., 4 чл.; - Горња Ивањска. *Павловићи* – 1 к., 8 чл.; - Залин.
Вејиновићи – 2 к., 7 чл.; - Баштра и *Пешути* – 1 к., 7 чл.; - Језерско.
 Подгомила- Ћојлук.

- Војновићи* – 1 к., 6 чл.; - Мали Радић.
Вукашиновићи – 1 к., 4 чл.; - Велики Дубовик.
Гак – 1 к., 8 чл.; - Гудавац.
Гаковићи – 2 к., 5 чл.; - Гудавац и Бањани.
Голићи – 1 к., 5 чл.; - Дувно
Грбићи – 3 к., 17 чл.; - Војевац и Горњи Петровићи.
Грмуше – 3 к., 23 чл.; - Љусина и Стабанца
Дакићи – 2 к., 13 чл.; - Бањани.
Дејановићи – 1 к., 7 чл.; - Бањани.
Дошени – 3 к., 18 чл.; - Војевац и Дубовик.
Дробци – 3 к., 15 чл.; - Бањани и Ново Село.
Ђумићи – 1 к., 10 чл.; - Володер.
Ерцези – 1 к., 5 чл.; - Доњи Петровићи.
Зеџ – 3 к., 15 чл.; - Баштра.
Зорићи – 2 к., 10 чл.; - Пученик и Подгонила-Ћојлук.
Ивошевићи – 1 к., 5 чл.; - Дрежница (Огулин).
Илићи – 2 к., 12 чл.; - Велика Јасеница и Јасеница.
Јапунџе – 1 к., 3 чл.; - Горњи Петровићи.
Јарићи – 1 к., 5 чл.; - Пученик.
Јеж – 2 к., 9 чл.; - Залин и Средњи Дубовик.
Јелаче – 3 к., 13 чл.; - Бенаковац, Војевац и Јасеница.
Јерковићи – 4 к., 34 чл.; - Војевац и Суваја.
Јовичићи – 1 к., 10 чл.; - Перна.
Калањи – 2 к., 11 чл.; - Горњи Бушевић.
Карагађе – 2 к., 15 чл.; - Љусина.
Карани – 3 к., 17 чл.; - Баштра и Горњи Бушевић.
Карановићи – 1 к., 7 чл.; - Горњи Петровићи.
Карпанџе – 2 к., 16 чл.; - Перна.
Качавенде – 4 к., 25 чл.; - Војевац и Гориња.
Клаиње – 1 к., 5 чл.; - Горњи Петровићи.
Кличковићи – 2 к., 9 чл.; - Јасеница.
Пилиповићи – 1 к., 12 чл.; - Љусина.
Поповићи – 9 к., 50 чл.; - Бањани, Баштра, Бенаковац, Г. Бушевић, Добро Село, Ивањска и Отока.
Пријићи – 1 к., 2 чл.; - Велика Јасеница.
Радаковићи – 3 к., 23 чл.; - Велика Јасеница, Отока и Подгонила-Ћојлук.
Рађеновићи – 3 к., 23 чл.; - Бањани.
Рапете – 1 к., 3 чл.; - Баштра.
Родићи – 1 к., 9 чл.; - Подгонила-Ћојлук.
Роквићи – 2 к., 18 чл.; - Перна и Подгонила-Ћојлук.
Сантрачи – 2 к., 13 чл.; - Гудавац и Мали Радић.
Смољанџи – 1 к., 4 чл.; - Велики Дубовик.
Станковићи – 3 к., 29 чл.; - Гудавац и Ивањска.
Старчевићи – 2 к., 12 чл.; - Језерско и Перна.
Стојисављевићи – 2 к., 8 чл.; - Добро Село и Мразовац.
Стојаковићи – 1 к., 7 чл.; - Војевац.
Стојановићи – 2 к., 13 чл.; - Перна.
Ступари – 2 к., 11 чл.; - Гориња.
Татићи – 1 к., 6 чл.; - Стабанца.
Тимотићи – 1 к., 2 чл.; - Блатна.
Тодићи – 1 к., 7 чл.; - Баштра.
Томичићи – 1 к., 7 чл.; - Баштра.
Ђерани – 2 к., 12 чл.; - Главица и Збориште.
Ђопићи – 1 к., 6 чл.; - Велики Дубовик.
Ђулибрџи – 4 к., 18 чл.; - Добро Село и Љусина.
Ђушићи – 1 к., 5 чл.; - Велики Дубовик.
Угарковићи – 1 к., 6 чл.; - Гудавац.
Умићевићи – 1 к., 5 чл.; - Бањани.
Џимеше – 1 к., 4 чл.; - Добро Село.
Шарџи – 1 к., 10 чл.; - Војевац.
Шегани – 2 к., 15 чл.; - Велика Јасеница и Гудавац.
Шиџари – 1 к., 5 чл.; - Средњи Бушевић.
Шкорићи – 5 к., 36 чл.; - Велика Јасеница, Врањска и Мали Радић.
Шкрбићи – 2 к., 11 чл.; - Велики Дубовик и Пученик.
Штрџи – 5 к., 36 чл.; - Војевац,

Кљајићи – 1 к., 10 чл.; - Горњи Петровићи. Гудавац, Доња Суваја, Перна и Стабанца.
Кнежевићи – 1 к., 4 чл.; - Пишталине. *Штулићи* – 1 к., 7 чл.; - Бенаковац.
Ковачевићи – 4 к., 40 чл.; - Бањани, В. и М. Радић.
Кокоти – 1 к., 6 чл.; - Гудавац.
Косановићи – 1 к., 3 чл.; - Накић.
Крајиновићи – 1 к., 11 чл.; - Велика Јасеница.
Крнетићи – 1 к., 5 чл.; - Доњи Дубовик.
Крчмари – 1 к., 7 чл.; - Доња Суваја.
Кубети – 4 к., 19 чл.; - Врлетница, Љусина и Перн.
Латиновићи – 3 к., 15 чл.; - Велика Јасеница.
Личине – 1 к., 7 чл.; - Доњи Петровићи.
Лончине – 3 к., 22 чл.; - Баштра.
Лукићи – 1 к., 4 чл.; - Подгомила-Ћојлук.
Љепоје – 1 к., 7 чл.; - Горњи Бушевић.
Љињици – 1 к., 6 чл.; - Дренова Главича.
Љубојевевићи – 2 к., 13 чл.; - Врањска и Г. Бушевић.

Право на колонизацију је добило и осам породица, тзв. унутрашњих колониста, углавном из Бочара и околних места:

Буљини – 1 к., 4 чл.; - дошли из Велике Кикинде.
Буче – 1 к., 5 чл.; - из Иђоша (Кикинда).
Качавенде – 1 к., 3 чл.; - из Бочара.
Пешићи – 1 к., 7 чл.; - Рсовци (Пирот).
Сази – 1 к., 6 чл.; - Бачко Петрово Село (Бечеј).
Тот – 1 к., 5 чл.; - Падеј (Чока).
Увалин – 1 к., 4 чл.; - из Бочара.
Цуцићи – 1 к., 5 чл.; - Драгутиново (Ново Милошево).
Фуснота: 1 кућа (к.), 10 чланова (чл.);

У периоду од почетка колонизације 6. јануара 1946. године, до престанка колонизације 18. марта 1948. године, у Бочару је колонизовано 230 породица са 1.446 лица из БиХ (Босанска Крајина). Истовремено, 20 породица са укупно 131 чланом се вратло у места из којих су колонизовани, тако да је после завршене колонизације Бочар имао 210 колонистичких породица из Босне и Херцеговине са 1315 чланова и осам породица унутрашњих колониста са 39 чланова.

У последњих четрдесетак година миграције у Бочару имају емиграциони карактер према оближњим гравитационим центрима Новом Бечеју, Ки-

кинди, Зрењанину, Новом Саду и др., али су почетком и средином деведесетих година прошлог века забележене имиграције избеглог становништва из ратом захваћених простора проузроковане распадом бивше СФР Југославије.

Према подацима Комесаријата за избеглице – Нови Бечеј из априла 1997. године, у Бочару је било 102 избегла лица од којих 61 из Босне и Херцеговине и 41 из Хрватске (Табела 5).

Табела 5. - Порекло имиграната у Бочар 1997. године

Место	Број	%
Бихаћ	6	5,9
Борово Село	4	3,9
Босанска Крупа	36	35,3
Босански Шамац	1	1,0
Доњи Лапац	4	3,9
Двор на Уни	14	13,8
Госпић	1	1,0
Грачац	1	1,0
Кључ	6	5,9
Кореница	1	1,0
Мала Трепча	3	2,9
Осијек	6	5,9
Ријека	7	6,8
Сански Мост	2	1,9
Сарајево	6	5,9
Скендер Вакуф	1	1,0
Винковци	3	2,9
Укупно	102	100,0

Извор: Комесаријат за избеглице општине Нови Бечеј.

Привредне прилике

Пољопривреда је од најранијих времена била и остала основна привредна грана Бочараца. Они су вековима користили у свом окружењу две фитогенетске целине: нижу и влажну алувијалну раван и вишу и сувљу лесну терасу, што им је омогућило да се баве земљорадњом и сточарством. Томе су допринеле и педолошке карактеристике атара које чине четири типа земљишта: чернозем (са три варијетета), ливадска црница карбонатна, ритске црнице и смонице (са два варијетета) и слатине (солоњец и солончак). Преовлађују чернозем (33%), ритске црнице и смонице (27%) и слатине (22%). Укупно пољопривредно земљиште износи 4.469 ха (89,7%), а обрадиво је 2.584 ха (57,8%). Подаци о педолошком саставу и обрадивом земљишту указују да је у бочарском атару квалитетно земљиште за обраду заступљено са свега једном трећином. Другу трећину чини земљиште теже

за обраду, са мање хранљивости и порозности, а преосталу трећину атара чини слатинасто и подводно земљиште, од којег Бочарци имају веома мале користи. На ораницама које заузимају 71% површина, гаје се житарице (кукуруз и пшеница) и индустријске културе (сунцокрет и шећерна репа), а затим следи сточно крмно биље, поврће, воће и винова лоза. Пашњаци и ливаде заузимају 23% површина и основа су за развој и унапређење сточарства (овце, свиње и говеда). Врбаца, баре и низијске шуме заузимају 0,6% површина, а преосталих 5,3% је неплодно земљиште (Дробац, М. М. *et al.* 1998).

Током 19. века у атару Бочара су изграђене бројне салашарске насеобине, међу којима су се својим изгледом, величином и опремљеношћу посебно истицали: Естер-мајур, Керестеш-салаш, Бајер-салаш, Гроб-салаш и Телечки салаш, Бајин салаш и Хубертов салаш. Карактеристично за овај период је да у ратарству, поред традиционалних ратарских култура, започиње и производња дувана. После Другог светског рата процесом национализације салаши су прешли у својину државе и после извршене комасације до 1975. године сви су порушени, а становништво је пресељено у Бочар (Бајић, М. И. 1983).

Бочар је имао и две сељачке радне задруге: „Грмеч“ основана 1947. године и „Иво Лола Рибар“ (1949). Касније је основано Пољопривредно добро „Душан Кошутић“ (1960), које се бави ратарством, сточарством и трговином сточне хране.

Осим бављења пољопривредом, Бочарци су имали развијену и кућну радиност у виду најрудиментарнијих облика сеоског занатства. Поред сељана ратара и сељана сточара, у Бочару су постојали и сељани занатлије. Вештина и самоукост којом су били обдарени преносиле су се с колена на колена, тако да су већину својих потреба самостално задовољавали. Како се сматрало да се добар део становника Бочара бавио изработом дрвене буради (бачви, каца и сл.), отуда и претпоставка о називу села. Од осталих бочарских занатлија треба споменути бербере, обућаре, пекаре, молере и зидаре који су се, поред заната, бавили и пољопривредом. Са константним смањењем броја становника села и занатство у Бочару постепено одумире.

Индустрија Бочара се почела развијати крајем 19. и почетком 20. века проласком (1987) железничке пруге и изградњом железничке станице. Поред две ветрењаче и циглане, изграђен је парни млин, а отпочела је и производња сира у напредној млекарској индустријској производњи. Млин је због отежаних услова рада, престао са радом 1947. године, а ветрењаче су радиле до краја 70-их година прошлог века. Млекара је основана 1923. године као "Прва војвођанска фабрика разних сирева - Огњановић и Пајж" са седиштем у Бочару и са филијалама у Великој Кикинди и Беодри (Ново Милошево). Са својим квалитетним качкаваљом бочарска млекара шири своја тржишта преко Скопља и Солуна до земаља Европе, Африке и Америке. После Другог светског рата млекара је конфискована и прешла у др-

жавну својину када је, поред барањског "Беља", била најпознатија фабрика качкаваља у Југославији. Престала је са радом 1975. године када су постројења бочарске млекаре пресељена у млекару у Чоки. Од 1985. године у селу је са мањим прекидима радио погон за производњу конфекције, касније (1990) назван "Ботекс", који је запошљавао и до 160 радника (Дробац, М. М. *et al.* 1998).

Културне прилике

Нарочити културни напредак српског становништва у Бочару је подизање цркве од печене цигле 1758. године, која је 1814. године добила садашњи изглед (Слика 5). Православни храм је посвећен Светом архангелу Гаврилу, чији је дан и сеоска црквена слава. Иконостас је из друге половине 18. века, а 1971. године је проглашен заштићеним културним добром. Колонизацијом Немаца у Бочар, спахија Хертеленди Јожеф, осим раније обновљеног дворца Телегдијевих из 14. века, 1820. године подиже још један дворцац (Pandžić, А. 2007), а 1842. подиже и римокатоличку цркву (Слика 6).

Први подаци о почетку рада школе у Бочару потичу из 1902. године. Школска зграда је изграђена од черпића и цигала, а састојала се од две учионице и једног ходника. Уз саму школску зграду налазио се и стан за учитеља. Школа је била власништво Српске православне општине Бочар, која се старала за њено издржавање и за плату учитеља. Према летопису црквене општине Бочар из 1909. године, школу је похађало 96 ученика, од којих 47 дечака и 49 девојчица. Од 1960. године школа добија име по великом српском просветитељу Доситеју Обрадовићу – Основна школа „Доситеј Обрадовић“ Бочар, које и данас носи. Тек 1980. године школа је адаптирана и дограђена и у нове учионице и друге просторије се уселило 9 осморазредних одељења са 200 ученика (Слика 4). Од постанка школе постоји библиотека, која је имала посебно место и улогу у ширењу културе и образовања сеоског становништва. Данас је библиотека добила одговарајући простор у новоизграђеној вишенаменској згради у центру насеља и представља огранак Народне библиотеке Нови Бечеј.

Културни живот у Бочару одувек је био богат. Срби, Немци и Мађари су имали своја посебна културна друштва. Пре Другог светског рата у селу је деловало „Соколско друштво“ (основано 1921), које је имало вежбачку, музичку, драмску и хорску секцију. Активно је радило све до 1941. године, као патриотска организација и организација за телесно и морално васпитање својих чланова, а у ствари је била и једина културна организација Срба у селу. Немци су 1924. године формирали фудбалски клуб БСК (Бочарски спортски клуб) „Плава звезда“ у чијим редовима је, с времена на време, било места и за понеког даровитог Мађара или Србина.

Након ослобођења и доласком српских колониста, формирана је драмска секција која је организовала, припремала и изводила позоришне представе за које је добила више похвала и награда на сусретима аматерских група и позоришта. Од 1975. године постоји и фолклорна секција која од 1985. године ради у оквиру поново основаног Културно-уметничког друштва „Братство“ Бочар. При КУД-у раде драмска, фолклорна, ритмичка, рецитаторска, женска и мушка изворна певачка група и група цитраша.

Спорт, а посебно фудбал, добија далеко значајније место у животу Бочараца тек после завршетка Другог светског рата и формирања (1945) спортског друштва „Јединство“. У оквиру друштва деловала је гимнастичка, лакоатлетска, фудбалска и шаховска секција. Од осталих спортова у Бочару су касније основани омладински рукометни и кошаркашки клубови, а веома популарне су биле и борилачке вештине (џудо, карате, савате, самбо, теквондо, кик-бокс и др).

Народни обичаји Бочараца, Срба и Мађара, везани су за православну (Слика 7), и римокатоличку цркву, и њихове религијске обреде. Православна црквена сеоска слава Бочара је Сабор Светог архангела Гаврила, која се прославља 13. јула по старом, односно 26. јула по новом календару. Римокатоличка црквена слава Бочара је Света девица и мученик Каталина која се прославља 25. новембра. Већинско српско становништво у селу, осим црквене славе, обележава и Крсну славу која се слави сваке године истог дана, као помен на претке породице, племена братства. Најчешћа крсна слава код православног становништва Бочара је Свети Никола-Никољдан, коју слави 29,6 % родова, затим следе Сабор Светог Јована Крститеља-Јовањдан (17,3%), и Свети великомученик Георгије-Ђурђевдан (16,7%). Од 23 крсне славе које славе Срби у Бочару, Никољдан, Јовањдан и Ђурђевдан слави 63,40 % српских породица (Дробац, М. М. *et al.* 1998).

Слика 1. – Нови каштел (господска кућа)

Слика 2. – Сеоска библиотека

Слика 3. – Нова зграда поште

Слика 4. – Основна школа «Доситеј
Обрадовић»

Слика 5. – Правосл. храм Св. архангела
Гаврила

Слика 6. – Римокатоличка црква

Фото: Д. Обрадовић

Изгледи за даљи развој

За 804 године постојања Бочар је увек био етнички хетерогено насеље у којем су живели разни народи, али су од првог писаног помена 1211. године до данас у њему сложено живели Срби и Мађари. Поред њих, једино су Немци у периоду од 1821-1944. године, када су били већинско становништво оставили неизбрисив траг у развоју села. Од доласка Срба Крајишника пре скоро седам деценија до данас, Бочар је израстао у савремено и урбанизовано насеље које постојећом инфраструктуром задовољава готово све потребе својих становника. Ипак, садашње стање указује на веома сиромашну привредну структуру Бочара и велики број незапослених. Узрок томе је, као и у другим местима у Србији, протекли петнаестогодишњи транзициони период у коме је велики број становника остао без посла. Претпоставка будућег привредног развоја је модернизација саобраћајница које пролазе кроз село, пре свих железничке пруге Кикинда - Бо-

чар - Суботица и асфалтног пута Ново Милошево - Бочар - Падеј који повезује Бочар са новоотвореним путним правцем Кикинда - Иђош - нови мост преко Тисе - Ада и са европским коридором 10.

Имајући у виду и богато културно-историјско наслеђе са сачуваним споменичким вредностима (два дворца, две цркве, два парка), етнолошко благо Срба и Мађара, развијену пољопривредну производњу, будућност Бочара је у развоју туризма (Обрадовић, Д. Ђ. 2010), мале привреде и отварању малих предузећа, која би представљала носиоце развоја и омогућила отварање нових радних места. То би задржало младо становништво у селу, зауставило вишедеценијску депопулацију и омогућило будући развој Бочара.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Бајић, М. И. (1983). *Општина Нови Бечеј - географска монографија*. Географске монографије војвођанских општина. Нови Сад: Природно-математички факултет, Институт за географију, 1-204.
- Borovsky, S. (1911). *Torontal Varmegye*, Budapest. 1-654.
- Букуров, Б. (1971). Насеља у северном и средњем Банату. *Зборник радова Природно-математичког факултета – серија за географију*, (1). Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, 315-346.
- Гаћеша, Н. (1984). *Аграрна реформа и колонизација у Југославији 1945-1948*. Нови Сад: Матица српска, 1-404
- Дробац, М. М. *et al.* (1998). *Бочар 1211–1998*. Географске монографије војвођанских насеља, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, 1-340.
- Ердељановић, Ј. (1992). *Срби у Банату, насеља и становништво*. Нови Сад: Матица српска, Прометеј, 1-414
- Јанкулов, Б. (1961): *Преглед колонизације Војводине у XVIII и XIX веку*. Нови Сад: Матица српска, Посебна издања, 1-119.
- Обрадовић, Д. Ђ. (2005). *Географска енциклопедија насеља Србије – Војводина. Општина Нови Бечеј*. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду, 204-208.
- Обрадовић, Д. Ђ. (2010). Могућности развоја туризма у општини Нови Бечеј. *Међународни научни скуп «Територијални аспекти развоја Србије и суседних земаља»*. Београд: Универзитет у Београду-Географски факултет, 433-439.
- Поповић, Д. (1990). *Срби у Војводини*. Нови Сад: Матица српска, I-III књига, 371-484-333.
- Pandžić, A. (2007). *Dvorci Vojvodine*. Beograd: Zadužbina Andrejević, Biblioteka Akademia, 34-36.
- Радовановић, В. С. (1924). Тиквеш и Рајец – антропогеографска испитивања. *Српски етнографски зборник, насеља и порекло становништва*. (17). Београд: Српска краљевска академија, 279-516.
- Ђурчић, С. (2004). *Насеља Баната-географске карактеристике*. Нови Сад: Матица српска, 183-185.

Републички завод за статистику и Савезни завод за статистику. *Књиге пописа становништва, домаћинства и станова 1948-2011. године*. Београд: РЗС и СЗС.

Савезни завод за статистику. *Документациони материјал*. Београд.

Dragan Đ. Obradović

**ANTHROPOGEOGRAPHICAL RESEARCH OF BOČAR VILLAGE IN
NORTHERN BANAT – ACCORDING TO MODEL BY VOJISLAV S.
RADOVANOVIC**

Summary

For 804 years of its existence Bocar has always been ethnically heterogeneous village, inhabited by various peoples, but from the first written note in 1211 until today, Serbs and Hungarians lived in harmony. In addition, only the Germans in the period from 1821 - 1944, when they were the majority population, left an indelible mark on the development of the village. Since the arrival of Krajina Serbs nearly seven decades until today, Bocar has grown into a modern and urbanized settlement that existing infrastructure meets almost all needs of its inhabitants.

Bearing in mind the rich cultural and historical heritage with a preserved monumental values (two castles, two churches, two parks), ethnological heritage of Serbs and Hungarians, developed agricultural production, the future of Bocar is in developing tourism, small business and starting a new small businesses, which would represent the mainstays of development and enable the creation of new jobs. It would retain a young population in rural areas, stopped decades of depopulation and enable future development of Bocar.